

Chili was anders, hoopgevend en uniek in Latijns-Amerika

Jan Pronk (1940) raakte in de ban van het unieke, vreedzame experiment van Allende in Chili. Hij was minister voor Ontwikkelingssamenwerking toen Pinochet met geweld de macht greep en opnieuw toen de Concertación de overgang naar democratie inluidde. Pronk bleef solidair met de armen in Chili.

In 1971 kwam ik voor het eerst van mijn leven in Chili, als econoom van de Universiteit van Rotterdam. Professor Tinbergen had me naar Latijns-Amerika gestuurd om contact te leggen met universiteiten en overheidsinstellingen voor ons onderzoek naar transnationale ondernemingen. Op die reis bezocht ik rond 1 mei Chili – de regering van Allende was een half jaar oud. Daar ontmoette ik Koos Koster, die ik kende van bijeenkomsten van de Wereldraad van Kerken, waar in de jaren zestig de bevrijdingstheologie sterk leefde.

Dankzij Koos kwam ik in contact met een heel ander netwerk dan de mensen waarmee ik officiële afspraken had. Ik leerde mensenrechtenactivisten kennen en vluchtelingen uit Uruguay en Brazilië, mensen met verhalen die ik tot dan toe vooral uit de literatuur kende. Die verhalen grepen mij sterk aan. Chili bleek een vrijhaven van democratie en mensenrechten in Latijns-Amerika.

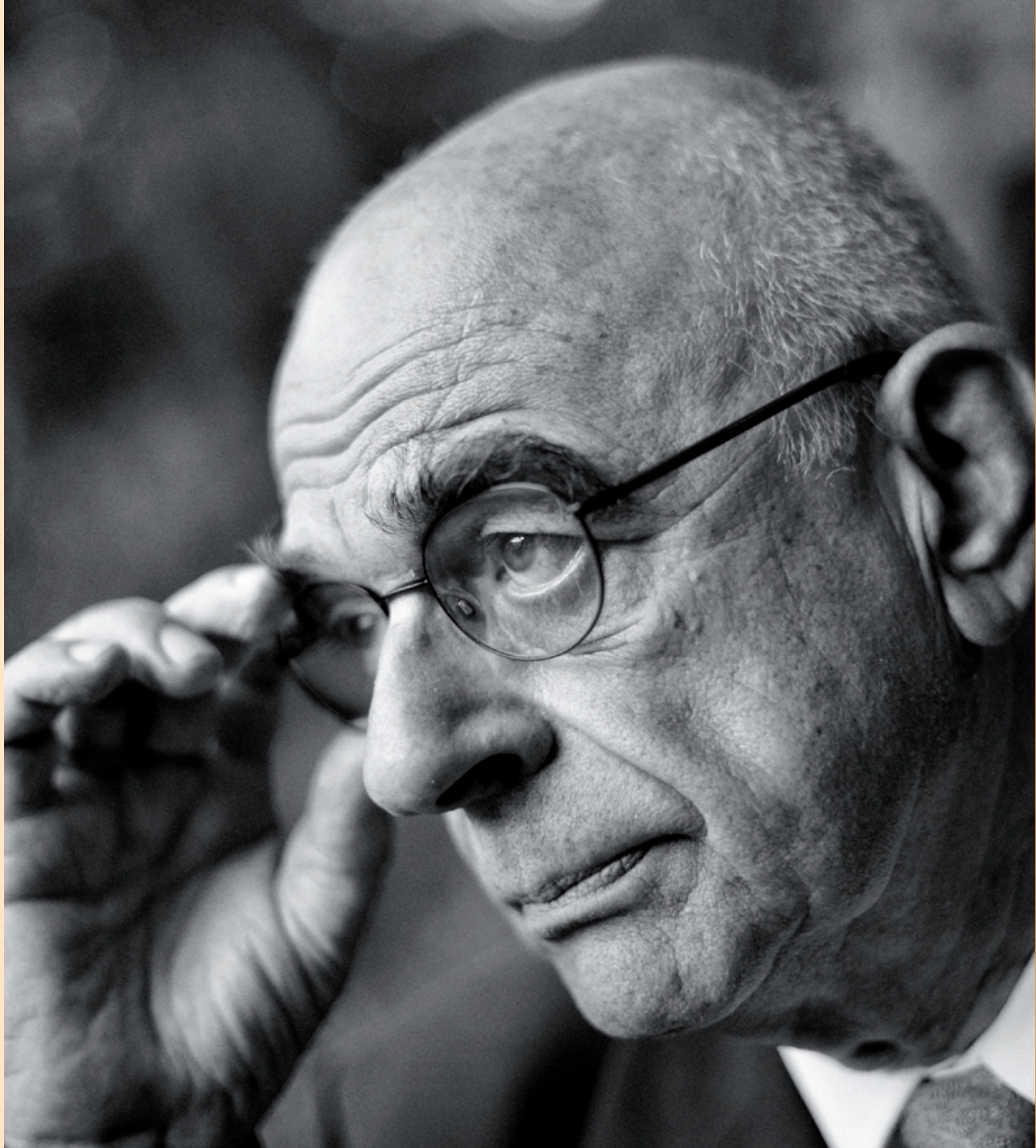
Tijdens de derde Wereldhandelsconferentie van de UNCTAD was ik in 1972 opnieuw in Chili, nu als Tweede Kamerlid. Ook Joop den Uyl maakte deel uit van de Nederlandse delegatie. Ik ben daar de hele conferentietijd gebleven, in april en mei. Voor mij was

het een soort herbevestiging van de contacten van een jaar eerder. Ik kon Den Uyl ook introduceren bij anderen dan de officiële vips. We hebben samen veel meegemaakt, ook culturele, politiek getinte evenementen. Ik heb Victor Jara horen zingen en Angel Parra. Dat wás wat.

In die tijd zag ik ook de sloppen rond Santiago. Mensonterend, er was zo ontzettend veel armoede... de noodzaak tot verandering was heel duidelijk. Niet alleen de arbeiders stemden op Allende, ook de werklozen zonder perspectief vestigden hun hoop op die democratisch-linkse verandering. In de volkswijken merkte je dat mensen daarin geloofden, ondanks teleurstellingen over het tempo van veranderingen.

Kortom, Chili was anders, een voorbeeld van vreedzame verandering, hoopgevend en uniek in Latijns-Amerika. Chili stond tegenover de links-revolutionaire staatsgreep in Cuba. Chili zei: het kan ook op een democratische manier.

Max Arian, Jan Joost Teunissen en ik richtten in oktober 1972 het Chili Komitee Nederland (CKN) op, uit solidariteit met het Chili van Allende.

Toen ik minister werd, kon ik geen lid meer zijn, maar het comité had natuurlijk wel een goede ingang naar de regering. Je had hier in die tijd veel solidariteitscomités, dat was fantastisch, Nederland liep daarmee voorop. Zulke solidariteit was nog belangrijker dan het geven van hulp.

Een jaar later, op 11 mei 1973, trad in Nederland het kabinet-Den Uyl aan, precies vier maanden vóór de coup in Chili. Ik was minister van Ontwikkelingssamenwerking, Van der Stoel zat op Buitenlandse Zaken en Den Uyl, die Allende in Chili persoonlijk had gesproken en overtuigd was geraakt van zijn democratische gezindheid, was premier. Dus we zaten met ons drieën toevallig op een paar sleutelposities toen de militairen in Chili de macht grepen. Daardoor konden er heel snel beslissingen genomen worden ondanks de andere grote problemen in die tijd, zoals de oliecrisis en de Yom Kippoeroorlog. We deden wat we konden: een stem geven aan de oppositie, vluchtelingen ondersteunen, zorgen dat er geen steun werd gegeven aan het nieuwe regime.

Ook de Nederlandse solidariteitsbeweging reageerde direct met massale demonstraties op 15 september. In Amsterdam was ik een van de sprekers: 'Drie jaar lang is Chili het land van de hoop geweest. Wat Allende is begonnen, zal niet zomaar verdwijnen.' 11 september is voor mij sindsdien onverbrekkelijk verbonden met Chili.

Het om zeep helpen van het Chileense model was een klap voor de hele wereld.

In alle landen waren coups geweest. Maar Chili had een lange democratische traditie en daarom hoopten we dat het daar niet zou gebeuren. Of we de coup helemaal niet hadden zien aankomen? Nou ja, het was natuurlijk een democratisch bewind dat werd gehaat door de gevestigde orde. En vrijwel niemand had enig vertrouwen in de Amerikaanse politiek ten opzichte van Latijns-Amerika. De solidariteit, ook de oprichting van het CKN, was mede gebaseerd op de vrees dat het democratische proces zou worden ondergraven.

Gelukkig waren er Nederlandse journalisten in Chili, zoals Jan van der Putten en Koen Wessing, die de gebeurtenissen vastlegden. De verhalen waren verbijsterend. De aandacht voor Chili in de Nederlandse samenleving was heel groot en er was al jaren veel kritiek op het buitenlandbeleid van de Verenigde Staten die talloze dubieuze regimes steunden. Dus ons beleid voor Chileense ballingen kon langdurig op steun rekenen. Vluchtelingen waren welkom en dat is tot in de jaren negentig zo gebleven.

Ik kon de ontwikkelingshulp aan Chili onmiddellijk stoppen, op 12 september al, want de stukken voor Prinsjesdag moesten nog naar de Kamer worden gestuurd. Chili werd gewoon geschrappt als concentratieland. We besloten ook dat Nederland vluchtelingen zou uitnodigen. Er was even een probleem met de ambassade in Santiago – de ambassadeur vond dat het allemaal wel meeviel met die staatsgreep – maar Van der Stoel greep snel in. Hij maakte duidelijk dat de ambassade onderdak

Ik heb
Victor Jara
horen zingen
en Angel
Parra.
Dat wás wat

Jan Pronk fue cofundador en 1972 del *Comité Holandés de Solidaridad con Chile* (CKN). Fue ministro holandés de cooperación al desarrollo en dos momentos cruciales: durante el golpe de 1973 y en 1990, cuando comenzó el retorno a la democracia. Inmediatamente detuvo las ayudas del gobierno holandés al gobierno golpista de Pinochet. Los conciertos de Víctor Jara y Ángel Parra le han dejado vívidos recuerdos, así como tampoco ha podido olvidar las dificultades que aquejan a los chilenos más pobres.

moest bieden aan vluchtelingen en dat ze naar Nederland konden komen.

Het CKN veranderde na 11 september 1973 natuurlijk van karakter. Het deed wat een solidariteitsbeweging moet doen: de Chileense oppositie een stem geven en kritiek uitoefenen op de manier waarop westerse overheden – in dit geval de Verenigde Staten – en transnationale ondernemingen de generaals in het zadel hadden geholpen én hielden. In Nederland en in Europa oefende het CKN druk uit om te voorkomen dat de Wereldbank en het IMF leningen aan Chili goedkeurden.

De eerste keer dat ik na de staatsgreep terugkeerde naar Chili, was in 1990 voor de herbegravenis van Allende. De Chileense regering had enkele politici uitgenodigd uit landen die solidair

Met Ruud Lubbers (CDA, links) bij Chilimani-festatie 1978 in Amsterdam

Jan Pronk spreekt op Chili-demonstratie 15 september 1973 in Amsterdam

Bij opening tentoonstelling '15 jaar solidariteit met Chili', Amsterdam 1987

waren met Chili. Ik vond dat een heel indrukwekkende gebeurtenis.

In dat jaar kon ik – in een heel andere situatie – afmaken wat ik in 1973 was begonnen. Net minister besloot ik toen Chili tot concentratieland van ontwikkelingssamenwerking te maken en draaide dat na de coup zelf terug. In 1990, toen Chili terugkwam als democratisch land, was ik opnieuw minister en nam ik Chili opnieuw op in het Nederlandse hulpprogramma. Het ging niet om grote bedragen, maar alles kwam weer op gang. Het CDA vond dat onzin: Chili was immers geen arm land meer. Maar de ongelijkheid binnen Chili was nog steeds gigantisch. Ik heb de hulp toen overeind weten te houden en daar ben ik blij om. Ook al was het ruim zeventien jaar na dato.

De hulp aan
Chili kon ik
onmiddellijk
stoppen,
op 12
september